

ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช
: พัฒนาการของรัฐบนคาบสมุทรไทยในพุทธศตวรรษที่ 11 – 19

นายปรีชา นุ่นสุข

ศูนย์วิทยทรัพยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์

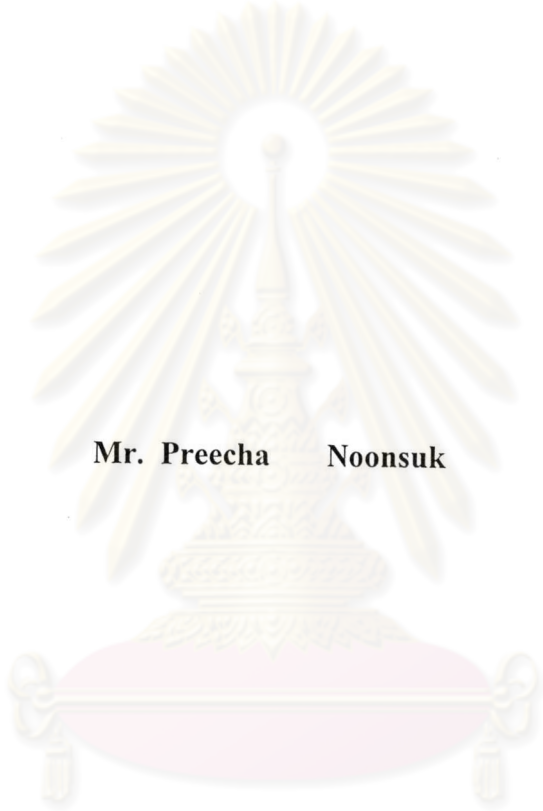
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2544

ISBN 974-03-0345-5

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**THE HISTORY OF NAKHON SI THAMMARAT
: THE DEVELOPMENT OF STATES ON THE THAI PENINSULA
FROM THE SIXTH TO THE FOURTEENTH CENTURIES A.D.**

Mr. Preecha Noonsuk

**A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy in History
Faculty of Arts**

Chulalongkorn University

Academic Year 2001

ISBN 974 – 03 – 0345 – 5

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช : พัฒนาการของรัฐบาล
สมุทรไทย ในพุทธศตวรรษที่ 11 – 19

โดย

นายปรีชา นุ่นสุข

สาขาวิชา

ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร. ธิดา สาระยา

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

อาจารย์ ดร. สุเนตร ชุตินธรานนท์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ม.ร.ว. กัลยา ดิงสภักดิ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(ศาสตราจารย์ ดร. ปิยนาท นูนาค)

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร. ธิดา สาระยา)

.....
(อาจารย์ ดร. สุเนตร ชุตินธรานนท์)

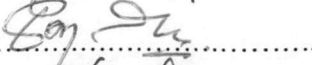

.....
(อาจารย์ ดร. ชีรวัด ฌ ป้อมเพชร)

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร. ผาสุข อินทราวุธ)

ปรีชา นุ่นสุข : ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช : พัฒนาการของรัฐบนคาบสมุทรไทย
ในพุทธศตวรรษที่ 11 - 19 (THE HISTORY OF NAKHON SI THAMMARAT :
THE DEVELOPMENT OF STATES ON THE THAI PENINSULA FROM
THE SIXTH TO THE FOURTEENTH CENTURIES A.D.) อาจารย์ที่ปรึกษา :
รองศาสตราจารย์ ดร. ธิดา สาระยา , อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : อาจารย์ ดร. สุเนตร
ชุตินธรานนท์ , 598 หน้า, ISBN 974 - 03 - 0345 - 5.

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษาพัฒนาการของรัฐบนคาบสมุทรไทยในระหว่างพุทธศตวรรษที่
11 - 19 โดยเน้นหนักรัฐนครศรีธรรมราช

ผลการศึกษาค้นพบว่าพัฒนาการของรัฐบนคาบสมุทรไทยในระหว่างพุทธศตวรรษที่
11 - 19 โดยเฉพาะรัฐตามพรลิงค์หรือรัฐนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นรัฐที่มีความสำคัญมากที่สุดของ
คาบสมุทรไทย เป็นพัฒนาการที่มีความต่อเนื่องตลอดระยะเวลาดังกล่าว โดยมีปัจจัยที่เป็นกระแส
หลักแห่งพลังผลักดันให้เกิดพัฒนาการของรัฐดังกล่าวสามกระแส คือ การค้า ศาสนา และการใช้
ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น โดยในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 11 - 16 กระแสหลักทั้งสามนั้นได้
เข้ามารวมอยู่ด้วยกันอย่างเป็นเอกภาพภายในหน่วยของระบบโครงสร้างอันศักดิ์สิทธิ์ที่เรียกว่า
ระบบมณฑลละ ตามระบบความเชื่อเกี่ยวกับจักรวาลวิทยาของศาสนาพราหมณ์ ลัทธิไสวณิกาย
ครั้งระบบความเชื่อดังกล่าวได้คลี่คลายลงนับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา ปัจจัยดังกล่าว
ทั้งสามกระแสได้รับการสืบทอดโดยระบบความเชื่อของพุทธศาสนา ลัทธิหินยาน นิกายลังกาวงศ์
ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 17 - 19 โดยปัจจัยหลักเหล่านั้นได้รวมอยู่อย่างเป็นเอกภาพภายใน
หน่วยของระบบโครงสร้างอันศักดิ์สิทธิ์เช่นเดียวกัน คือ หน่วยที่เรียกว่าระบบเมืองสิบสองนักษัตร
โดยในระหว่างที่ศาสนาหนึ่งศาสนาใดในสองศาสนาที่รุ่งโรจน์ขึ้นเป็นหลักภายในรัฐ อีกศาสนา
หนึ่งก็ยังคงอยู่และศาสนาทั้งสองนี้ได้ผสมผสานกันอย่างกลมกลืนภายในรัฐดังกล่าว

ภาควิชา	ประวัติศาสตร์	ลายมือชื่อนิสิต.....	
สาขาวิชา	ประวัติศาสตร์	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....	
ปีการศึกษา	2544	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....	

C 3972848422 : MAJOR HISTORY

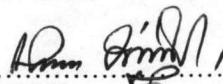
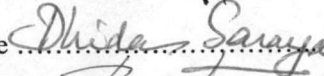

KEY WORD: NAKHON SI THAMMARAT / TAMBRALINGA / HISTORY / STATES /
STATE DEVELOPMENT / THAI PENINSULA

PREECHA NOONSUK : THE HISTORY OF NAKHON SI THAMMARAT : THE
DEVELOPMENT OF STATES ON THE THAI PENINSULA FROM THE SIXTH
TO THE FOURTEENTH CENTURIES A.D. DISSERTATION ADVISOR :
ASSOC PROF. DHIDA SARAYA, Ph.D. DISSERTATION COADVISOR :
SUNAIT CHUTINTARANOND, Ph.D. 598 pp. ISBN 974 – 03 – 0345 – 5.

This dissertation aims at studying the development of states on the Thai Peninsula,
with special reference to Nakhon Si Thammarat from the sixth to the fourteenth centuries A.D.

The results of the study reveal that the development of the states on the Thai
Peninsula, especially Tambralinga or Nakhon Si Thammarat , the greatest and the most
important state on the peninsula had a continual development through the centuries. The development
was supported and aided by the three main factors of trade ; religion ; and the use of the local
natural resources. During the sixth to the eleventh centuries these three main factors came under
the control of the sacred structure called “Mandala” , the Brahmanical cosmology of Shaivism.
At the decline of the cult around the twelfth century the three main factors were still an
important influence because of the support of the Hinayana Buddhism Schools. Their influence
continued during the twelfth to the fourteenth centuries by the Lankavamsa Schools. Under
Buddhism schools, the three main factors combined under the sacred structure called the
“Twelve Nakshatras” or twelve tributaries of Nakhon Si Thammarat. During the centuries,
Brahmanism and Buddhism had mixed to form a great influence in the development of the
states.

Department **History**
Field of Study **History**
Academic year **2001**

Student's signature
Advisor's signature
Co-advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีทุกประการจากความอนุเคราะห์ สนับสนุน และช่วยเหลืออย่างดียิ่งของบุคคลและหน่วยงานเป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้วิจัยมีความซาบซึ้ง ลำบากในพระคุณ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งมา ณ โอกาสนี้ อาทิ

รองศาสตราจารย์ ดร. ธิดา สาระยา อาจารย์ที่ปรึกษา และ อาจารย์ ดร. สุเนตร ชุตินทรานนท์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ได้กรุณาให้คำแนะนำ ข้อชี้แนะ และข้อท้วงติงต่าง ๆ ในการคิดและการเขียนวิทยานิพนธ์ ตลอดจนได้กรุณากระตุ้นเตือนให้เกิดความมานะและความวิริยะแก่ผู้วิจัยอย่างจริงจังตลอดมา โดยเฉพาะรองศาสตราจารย์ ดร. ธิดา สาระยา นั้น ยังได้ให้ความเมตตาในการลงไปชี้แนะและร่วมในการสำรวจข้อมูลภาคสนามด้วยตนเองหลายครั้งอีกด้วย ในขณะเดียวกัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุญกร กาญจนจารี และรองศาสตราจารย์ ดร. ผาสุข อินทรารุช ได้เสนอแนะแนวทางและมุมมองที่มีคุณค่าเหลือคณานับ เช่นเดียวกันกับคณะอาจารย์ทุกท่านในภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้กรุณาประสาทหลักวิชาอันประมาณค่ามิได้ โดยเฉพาะศาสตราจารย์ ดร. ปิยนาล บุนนาค ได้กรุณาให้ความเมตตาแก่ผู้วิจัยอย่างแท้จริงมาโดยตลอด และอาจารย์ ดร. ธีรวัต ณ ป้อมเพชร ได้กรุณาแนะนำและอำนวยความสะดวกในการใช้เอกสารทั้งหมด ณ สยามสมาคม

อาจารย์ของผู้วิจัยหลายท่านได้กรุณาตรวจสอบแนวคิด ข้อค้นพบ และสำรวจภาคสนามกับผู้วิจัย อาทิ รองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภคม ผู้ช่วยศาสตราจารย์สินชัย กระบวนแสง และนักวิชาการชาวต่างชาติเป็นจำนวนมาก โดยทุกท่านได้กรุณาเอื้อเฟื้อและจัดหาเอกสารและงานวิจัยเป็นจำนวนมากสำหรับผู้วิจัย ในขณะที่สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ทบวงมหาวิทยาลัย และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้กรุณาสนับสนุนงบประมาณบางส่วนสำหรับการวิจัย เช่นเดียวกันกับอาจารย์พยุร นุ่นสุข นายวันเฉลิมฯ นุ่นสุข นางสาววรรณสิรี นุ่นสุข และนายวันฉัตร นุ่นสุข ได้กรุณาช่วยเหลืออย่างจริงจังในการศึกษาภาคสนาม การประสานงาน และการดำเนินการในการจัดทำวิทยานิพนธ์ภายใต้การเอื้ออำนวยในการอนุเคราะห์ข้อมูลของบุคคลและหน่วยงานเป็นจำนวนมาก ส่วนพระปราโมทย์ กลิ่นละม้าย นายพงษ์ศักดิ์ สุขแก้ว และนางสาวอังคณา ชันธาโรจน์ ได้กรุณาจัดพิมพ์งานวิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีทุกประการ

ความดีทั้งหมดที่จะพึงเกิดจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอมอบให้คุณพ่อและคุณแม่ ผู้เปี่ยมล้นไปด้วยความเสียสละ มุ่งเท มุ่งหวัง และตั้งตาคอยความสำเร็จทางวิชาการและความสำเร็จในชีวิตของลูกมาโดยตลอดชีวิต ตลอดจนครูอาจารย์ทุกท่าน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฉ
สารบัญแผนที่.....	๗
สารบัญภาพ.....	จ

บทที่

1	บทนำ.....	1
	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
	กรอบความคิดและสมมุติฐานของการวิจัย.....	5
	ขอบเขตของการวิจัย.....	6
	นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย.....	8
	ระเบียบวิธีวิจัย.....	16
	ขีดจำกัดในการใช้หลักฐานในการวิจัย.....	21
	ระยะเวลาในการทำวิจัย.....	23
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	23

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
2	ตามพรดิ้งค์รัฐการค้ำรุ่นค้บนคาบสมุทรไทย	
	ในพุทธศตวรรษที่ 11 – 16	24
	สภาพพื้นฐานของคาบสมุทรไทย	24
	ปัจจัยสนับสนุนการตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของ	
	ชุมชนโบราณบนคาบสมุทรไทย	28
	ปัจจัยสนับสนุนจากการค้า.....	37
	ปัจจัยสนับสนุนจากศาสนา.....	49
	ปัจจัยสนับสนุนจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น.....	64
	เมืองโบราณที่สำคัญบนคาบสมุทรไทย.....	68
	เมืองโบราณควนลูกปิด.....	69
	เมืองโบราณภูเขาทอง.....	70
	เมืองโบราณเขาสามแก้ว.....	72
	เมืองโบราณท่าชนะ.....	73
	เมืองโบราณไชยา.....	75
	เมืองโบราณนครศรีธรรมราช.....	76
	พัฒนาการทางการค้าของรัฐตามพรดิ้งค์.....	77
3	ตามพรดิ้งค์ รัฐรุ่นค้บนของลัทธิไสวนิกาย ในพุทธศตวรรษที่ 11 – 16....	155
	วิวัฒนาการของศาสนาพราหมณ์.....	155
	ยุคทองของลัทธิไสวนิกายในรัฐตามพรดิ้งค์.....	169
	การพัฒนารัฐตามพรดิ้งค์ภายใต้ลัทธิไสวนิกาย.....	172
	บทบาทในฐานะของเจ้าแห่งวิทยาการ.....	173

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

หน้า

	วิทยาการด้านระบบความเชื่อ.....	173
	วิทยาการด้านการศึกษา.....	181
	วิทยาการด้านการปกครอง.....	189
	บทบาทในฐานะของเจ้าแห่งป่า.....	193
	การสถาปนาระบบติโรละ.....	193
	การสถาปนาเทวาลัย.....	208
	การสถาปนาระบบคงคา.....	227
	การสถาปนาระบบมณฑลละ.....	229
	บทบาทในฐานะของเจ้าแห่งเทพ.....	243
	การสถาปนามณฑลละของพระศิวะ.....	243
	การสถาปนาเทพแห่งรัฐ.....	282
	ความคลี่คลายของลัทธิไสวณิกาย.....	315
4	ตามพรลิงค์รัฐศูนย์กลางของพุทธศาสนาบนคาบสมุทรไทย	
	ในพุทธศตวรรษที่ 17 – 19	326
	พัฒนาการของพุทธศาสนาในรัฐตามพรลิงค์.....	326
	พุทธศาสนาภายใต้ระบบมณฑลละของลัทธิไสวณิกายในรัฐตามพรลิงค์....	327
	นิกายเถรวาทในรัฐตามพรลิงค์.....	327
	ลัทธิมหายานในรัฐตามพรลิงค์.....	344
	ตามพรลิงค์ : รัฐศูนย์กลางพุทธศาสนานิกายลังกาวงศ์	
	ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.....	389
	ตามพรลิงค์ : รัฐพุทธศาสนานิกายลังกาวงศ์.....	406

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
	การสถาปนาศูนย์กลางแห่งรัฐ..... 406
	การสถาปนาระบบเมืองสิบสองนักษัตรแห่งรัฐ..... 430
	การพัฒนาระบบการค้าแห่งรัฐ..... 434
5	บทสรุปและข้อเสนอแนะ..... 456
	บทสรุป..... 456
	ข้อเสนอแนะ..... 470
	รายการอ้างอิง..... 473
	ภาคผนวก..... 498
	ภาคผนวก ก เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการวิจัย..... 498
	ภาคผนวก ข ตาราง..... 517
	ภาคผนวก ค แผนภูมิ..... 546
	ภาคผนวก ง แผนที่..... 551
	ภาคผนวก จ ภาพ..... 563
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์..... 598

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงการค้าในพุทธศตวรรษที่ 18 ระหว่างจีนกับตามพรลิงค์.....	518
2	แสดงรายการสินค้าที่ผลิตในรัฐตามพรลิงค์ในระหว่าง พุทธศตวรรษที่ 8 – 10	519
3	แสดงชุมชนโบราณในบริเวณชายฝั่งตะวันออกของคาบสมุทรไทย ในพุทธศตวรรษที่ 11 -14	521
4	แสดงรายละเอียดของภาชนะดินเผาต่างชาติที่ค้นพบจากการ ขุดค้นทางโบราณคดี ณ แหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์.....	525
5	แสดงรายละเอียดของภาชนะดินเผาสมัยราชวงศ์ซ่งที่ค้นพบ จากการขุดค้นทางโบราณคดีในคาบสมุทรไทย.....	526
6	แสดงรายละเอียดของภาชนะดินเผาสมัยราชวงศ์ซ่งที่ค้นพบ โดยความบังเอิญในคาบสมุทรไทย.....	527
7	แสดงการเปรียบเทียบสินค้าของรัฐตามพรลิงค์ในระหว่าง พุทธศตวรรษที่ 18 –19	529
8	แสดงศิระตะที่สำคัญในกลุ่มมณฑลของรัฐตามพรลิงค์ ใน - พุทธศตวรรษที่ 11-16 (กลุ่มที่ 1 กลุ่มมณฑลแห่งราชธานี)	531
9	แสดงศิระตะที่สำคัญในกลุ่มมณฑลของรัฐตามพรลิงค์ ใน - พุทธศตวรรษที่ 11-16 (กลุ่มที่ 2 กลุ่มมณฑลคลองท่อน)	532
10	แสดงศิระตะที่สำคัญในกลุ่มมณฑลของรัฐตามพรลิงค์ ใน - พุทธศตวรรษที่ 11-16 (กลุ่มที่ 3 กลุ่มมณฑลคลองโมคลาน)	533
11	แสดงศิระตะที่สำคัญในกลุ่มมณฑลของรัฐตามพรลิงค์ ใน - พุทธศตวรรษที่ 11-16 (กลุ่มที่ 4 กลุ่มมณฑลคลองกลาย)	534
12	แสดงศิระตะที่สำคัญในกลุ่มมณฑลของรัฐตามพรลิงค์ ใน - พุทธศตวรรษที่ 11-16 (กลุ่มที่ 5 กลุ่มมณฑลคลองท่าหน)	535

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
13	แสดงตึรณะที่สำคัณในกลุ่มนัณทะเลของรัฐตามพริงค้ ใน - พุทธศตวรรษที่ 11-16 (กลุ่มนั 6 กลุ่มนัทะเลคลองท่าควาย)	538
14	แสดงตึรณะที่สำคัณในกลุ่มนัณทะเลของรัฐตามพริงค้ ใน - พุทธศตวรรษที่ 11-16 (กลุ่มนั 7 กลุ่มนัทะเลคลองท่าเรือรี)	539
15	แสดงตึรณะที่สำคัณในกลุ่มนัณทะเลของรัฐตามพริงค้ ใน - พุทธศตวรรษที่ 11-16 (กลุ่มนั 8 กลุ่มนัทะเลแม่น้ำตาปี)	540
16	แสดงตึรณะที่สำคัณในกลุ่มนัณทะเลของรัฐตามพริงค้ ใน - พุทธศตวรรษที่ 11-16 (กลุ่มนั 9 กลุ่มนัทะเลคลองท่าชนะ)	541
17	แสดงตึรณะที่สำคัณในกลุ่มนัณทะเลของรัฐตามพริงค้ ใน - พุทธศตวรรษที่ 11-16 (กลุ่มนั 10 กลุ่มนัทะเลทะเลสาบสงขลา)	542
18	แสดงตึรณะที่สำคัณในกลุ่มนัณทะเลของรัฐตามพริงค้ ใน - พุทธศตวรรษที่ 11-16 (กลุ่มนั 11 กลุ่มนัทะเลแม่น้ำตะกั่วป่า)	543
19	แสดงจำนวนของตึรณะที่สำคัณของรัฐตามพริงค้ ใน - พุทธศตวรรษที่ 11-16 จำแนกเป็นรายกลุ่มนัณทะเล.....	544
20	แสดงจำนวนของตึรณะที่สำคัณของรัฐตามพริงค้ ใน - พุทธศตวรรษที่ 11-16 จำแนกเป็นรายจังหวัด.....	545

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	แสดงระบบมณฑลในรัฐตามพรลิงค์.....	547
2	แสดงโครงสร้างความสัมพันธ์ในระบบมณฑลของรัฐ ตามพรลิงค์ในพุทธศตวรรษที่ 11 – 16	548
3	แสดงระบบมณฑลในราชธานีของรัฐตามพรลิงค์ ในพุทธศตวรรษที่ 11 – 16	549
4	แสดงระบบเมืองขึ้นสิบสองนักษัตรของรัฐ นครศรีธรรมราช ในพุทธศตวรรษที่ 17 – 19	550

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแนบที่

หมายเลข

หน้า

1	ทวีปเอเชีย แสดงเส้นทางการค้าจากเมดิเตอร์เรเนียนมาสู่ตะวันออก ในระหว่างราวกลางพุทธศตวรรษที่ 6 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 7.....	552
2	ประเทศไทย แสดงอาณาเขตของภาคและจังหวัด.....	553
3	คาบสมุทรมไทย แสดงภูมิประเทศและภูมิอากาศ.....	554
4	คาบสมุทรมไทย แสดงลุ่มน้ำที่สำคัญ.....	555
5	รัฐตามพรลิงค์ แสดงที่ตั้งกลุ่มมณฑลในพุทธศตวรรษที่ 11-16.....	556
6	รัฐตามพรลิงค์ แสดงสภาพภูมิประเทศของราชธานี.....	558
7	รัฐตามพรลิงค์ แสดงที่ตั้งของตึระในมณฑลแห่งราชธานี ในพุทธศตวรรษที่ 11-16.....	559
8	รัฐนครศรีธรรมราช แสดงที่ตั้งของเมืองขึ้น 12 นักยัต ในพุทธศตวรรษที่ 17-19.....	561

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 ตีระเขาคา อำเภอสีชล จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	563
2 ตีระหัวเขaben (เขาศรีวิชัย) อำเภอพนมพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	564
3 ตีระเขาคูหา อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา.....	565
4 สว้ย้มภูลึงคะ ณ ตีระเขาคา อำเภอสีชล จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	566
5 สว้ย้มภูลึงคะ ณ ตีระหัวเขaben (เขาศรีวิชัย) อำเภอพนมพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี...	567
6 สว้ย้มภูลึงคะ ณ ตีระเขาคูหา อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา.....	568
7 ศิวลึงค์ จาก ตีระบ้านคอนนาม อำเภอสีชล จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	569
8 เอกมุขลึงค์ จาก ตีระวัดพระพิฆเนศวร์ (ร้าง) อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี...	570
9 ศิวลึงค์และโยนิ ณ ตีระฐานพระสยม อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	571
10 โยนิ ณ ตีระเขาคา อำเภอสีชล จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	572
11 โยนิ ณ ตีระหัวเขaben (เขาศรีวิชัย) อำเภอพนมพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	573
12 พระอค์สตะยะ จาก ตีระพังพระ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา.....	574
13 พระไภรวะ จาก ตีระเมืองโบราณเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	575
14 พระคณศ จาก ตีระเกาะคอเขา อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา.....	576
15 พระพุทธรูป จาก วัดจอมทอง อำเภอสีชล จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	577
16 พระพุทธรูป จาก วัดใหญ่ (ร้าง) อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	578
17 ภาพปั้นดินดิบ ณ เจดีย์สถานถ้ำคูหา อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	579
18 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร จาก วัดศาลาทิง (วัดชยาราม) อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	580
19 พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร จาก วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี.....	581
20 พระพิมพ์ดินดิบ ภาพพระอัยภุมหาโพธิสัตว์ จาก เจดีย์สถานถ้ำเขาสาย อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง.....	582

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
21	สถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัย ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 583
22	พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 584
23	สถาปัตยกรรม ณ วัดพระพุทธ อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 585
24	หน้าผาหินในหุบเขาซึ่งใช้สลักศิลาจารึกหุบเขาช่องคอก ณ ตีรละหุบเขาช่องคอก อำเภอจุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 586
25	ศิลาจารึกหุบเขาช่องคอก ณ ตีรละหุบเขาช่องคอก อำเภอจุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 587
26	ศิลาจารึกหลักที่ 28 ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 588
27	ศิลาจารึกหลักที่ 27 จากวัดมเหยงคณ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 589
28	ศิลาจารึกหลักที่ 23 จากวัดเสมาเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 590
29	ศิลาจารึกหลักที่ 26 จาก ตีรละหุบเขาพระนารายณ์ อำเภอกะปอง จังหวัดพังงา..... 592
30	ศิลาจารึกหลักที่ 29 ณ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 593
31	ศิลาจารึกหลักที่ 24 จากวัดหัวเวียง (วัดเวียง) อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี.. 594
32	ศิลาจารึกหลักที่ 24 ก จากวัดหัวเวียง (วัดเวียง) อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี.. 595
33	ต้นฉบับหนังสือสมุด เรื่อง “ตำนานพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราช” จาก เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ กรุงเทพมหานคร..... 596
34	ต้นฉบับหนังสือสมุด เรื่อง “พระนิพนธ์ไตรปิฎก” จาก วัดพระมหาธาตุวรมหา วิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช..... 597